

розумову діяльність учнів та студентів, а також розвивають їх мовну реакцію.

Фонетичні ігри призначені для коректування вимови на етапі формування мовних навичок. Фонетичні ігри-вправи тренують учнів та студентів у вимові німецьких звуків, вчать їх голосно та чітко читати та вивчати вірші з метою їх відтворення по ролям. Робота над кожною грою складається з двох етапів: 1) розучування вірша, так і при його театралізації рекомендується йти від колективної роботи (цей період повинен бути мінімально коротким) до індивідуальної.

І, нарешті, формуванню та розвитку мовних навичок у якійсь мірі сприяють орфографічні ігри, основна мета яких – освоєння правопису вивченої лексики.

Ігри, які сприяють подальшому розвитку мовних навичок та вмінь, можна охарактеризувати, на наш погляд, як творчі ігри. Максимальна мобілізація мовних навичок, швидка реакція в спілкуванні можуть, як нам уявляється, виявитися в аудитивних та мовних іграх. Аудитивні ігри вчать учнів та студентів розуміти зміст одноразового висловлювання, виділяти головне в потоці інформації та розвивають слухову пам'ять та реакцію. Аудитивні ігри доцільно проводити за допомогою магнітофона або CD-програвача [4].

Досвід переконує, що гра сприяє розвитку пізнавальної активності учнів та студентів при вивченні іноземної мови. Вона несе в собі неабияку моральну основу, тому що робить працю (оволодіння іноземною мовою) радісною, творчою та колективною [5].

Потреби нашої держави у висококваліфікованих спеціалістах, здатних до встановлення ділових контактів та ділового співробітництва з іноземними партнерами, спеціалістах, що володіють іноземною мовою на фаховому рівні, знаходять відображення в робочих навчальних програмах вищих навчальних закладів країни і запровадження курсу ділової іноземної мови. Тут ігровий метод можна представити як метод симуляцій. Мова йде про різноманітні симуляційні ділові ігри, які надають студентам можливість відпрацьовувати свої навички, застосовувати знання з метою вирішення тієї чи іншої задачі в так званому «безпечному середовищі», яке імітує реальні ситуації, наприклад, в діловому співробітництві.

Симуляції характеризуються високим ступенем зацікавленості учасників, що цілком поринають гру, втілюються в свою роль, вболівають за результат роботи, оскільки від командного духу, швидкості прийняття рішень залежить загальний результат гри.

Завдяки симуляції формується навичка стратегічного планування у студентів, розвивається вміння працювати в команді, проводити перемовини, переконувати ділового партнера. Симуляції впорядковують знання учнів, готують їх до необхідності прийняття в майбутній діяльності швидких та вмотивованих рішень.

Отже, ефективність використання мовних ігор як інтерактивних методів навчання можливе і потрібне не лише в початковій та середній школі, а й у вищих навчальних закладах. Зазначимо, що ігрові методи навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах якнайкраще розвивають і поглиблюють комунікативну компетенцію студентів, і тому повинні бути атрибутом навчання будь-якої іноземної мови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Веклич Ю. Активізуючи процес навчання / Ю. Веклич, Л. Мамонова // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – № 1. – С. 85–89.
2. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. Пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – М. : АРКТИ, 2000. – 149 с.
3. Карасева О. В. Игры для разминки на уроке немецкого языка / О. Карасева // ИЯШ. – 2007. – № 6. – С. 41–42.
4. Пассов Е. И. Коммуникативная методика / Е. И. Пассов. – М. : Изд-во АРКТИ, 2005. – 28 с.
5. Федусенко Ю. Пізнавати світ у грі / Ю. Федусенко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – №1. – С. 78–84.

Швачко С. О.
(Суми)

СЕМАНТИЧНЕ БУТТЯ ТЕРМІНІВ РІЗНИХ СИСТЕМ

У статті робиться спроба формалізувати дефініції метазнаків різних терміносистем – дистантних за семантичною ригористичністю, але близьких за інгерентними характеристиками.

В статтє делается попытка формализовать дефиниции метазнаков разных терминисистем – дистантных по семантической ригористичности, близких по ингерентным терминологическим свойствам.

The article in question deals with the effort to formalize metasign definitions of different terminological paradigms – distant in their semantic volume but akin in their inherent terminological properties.

Як й іншим семіотичним знакам, термінам (**об'єкт дослідження**) притаманне семантичне наповнення, за характером представленості якого (**предмет дослідження**) вони відрізняються від нетермінів. **Актуальність** вибраної теми об'єктивується сьогоденними тенденціями до інтенсивного термінотворення [2], а також фокусування уваги лінгвістів на кореляції проблем концептуалізації та категоризації [1]. Матеріалом дослідження слугують дефініції термінів різних парадигм, а саме: квантитативних одиниць, номінацій поняття Гумор та позначень різновидів перекладу (вибір груп пояснюється авторськими дослідницькими інтересами). У статті спрацьовує припущення, що терміни різних систем мають спільні риси стосовно їх буття, що об'єктивується їх приналежністю до терміносистем та наявністю параметризації корелюючих одиниць.

До «абсолютних» термінів тяжіють (на думку А.Є.Супруна) числівники. Семантика кожного числівника (назви цілого числа) на одиницю більше попереднього. Пор.: $Ч_n = Ч_{n-1} + 1$ ($9 = 8 + 1$; $8 = 7 + 1$; $7 = 6 + 1$) [5].

Проблема терміна та його системи набуває все більшого висвітлення у мовознавстві [2]. Якщо у п'ятидесяти роки теорії термінології «лінгвісти майже не торкалися у своїх дослідженнях» (Піотровський), то п'ятнадцять років поспіль термінологія починає інтенсивно розроблятися групою дослідників.

Проблема терміна та термінології входить у теорію загального мовознавства, з'ясування поняття терміна зближує лінгвістику із загальним мовознавством, надає можливості простежити мовну еволюцію, дію екстралінгвальних факторів і типологічних закономірностей у різних мовних системах. Дослідження природи терміна як особливого типу слова збагачує та розширює знання про слово та мову [1;2].

Співвіднесеність терміна з мовою та термінологією – уможливило положення «слуги двох панів». Але терміни не тотожні звичайним словам (пор. *terminus* лат. «кордон»). Термін відрізняється, відмежовується від слів-нетермінів. Указати на межу між словами та термінами, на їх демаркаційну лінію – означає виділити термінологічне поле, що має в собі n -кількість інших часткових мікрополів, дати набір диференціальних ознак термінів [5]. До термінів та термінології ставиться багато вимог. Кожен термін, передбачається, повинен бути точним, однозначним (моносемантичним), корелювати з певним поняттям, характеризуватися стабільністю узусу та бути по можливості коротким у мові терміносистеми. Маркер системності терміна приймається як аксіома. Термін «живе» у терміносистемі. Термін та його термінологічна система є взаємообумовленими факторами: наявність терміносистеми обумовлює існування терміна, у той же час сама система можлива тільки при існуванні релевантного корпусу термінів. Термін - це слово або словосполучення, яке позначає **певне поняття** і характеризується такими диференціальними ознаками (або вимогами), як **системність, точність, однозначність, відсутність конотації та синонімії**.

До термінів належать слова міри та ваги (СМВ). Значення слів міри та ваги, їх зміст канонізується у дефініціях, що їм приписуються. Зміст та межі досліджуваних слів уточнюються спеціально розробленими дефініціями. Перший ступінь дефініції вказує на те, що вимірюється (*a definite measure of land, a measure of quantity, a measure of capacity, a liquid measure, etc.*), а другий ступінь співвідносить пояснюваний вимірювач з іншими одиницями вимірювального поля (пор.: *acre – a piece of 40 poles long by 4 broad, bushel – four pecks or eight gallons, ton – 20 cwt., etc.*). Ключовим пояснювальним словом на рівні 1-ї сходинок дефініції виступає **measure** (іноді - **unit, weight**), за якими йдуть слова *length, capacity, quantity, weight, land*.

Чіткість цих меж можна продемонструвати на конкретних прикладах вимірювачів, використовуючи при цьому умовну символіку: *measure – x, length – a, capacity – b, quantity – c, weight – d, land – e*. Пояснювальну формулу значень вимірювачів можна записати так: x of (a, b, c, d, e). Усі досліджувані слова співвідносяться з п'ятьма групами (a, b, c, d, e), загальною функцією яких є вимірювання (x). Пор.: *acre – xe, bale – xc, barrel – xb, chain – xa, dram – xd*. Друга сходинок дефініції вказує на чіткість семантичних меж досліджуваних слів, є виразником числових констант, показником співвідношень одиниць системи. (Пор.: *a yard – 16 ½ feet, stone – 14 pounds, span – 9 inches, etc.*).

Ще 2300 років тому Платон зазначив, якщо з будь-якої науки виключити математику, вимірювання та вагу, то в ній залишиться зовсім небагато після цього. Точність значення досліджуваних одиниць підтверджується наявністю у них чітких семантичних меж, які, передаються пояснювальною формулою.

Точність та однозначність слів міри та ваги приписуються їм прийнятими у суспільстві договорами, постановами, статусами, законами. Про це свідчать велика робота, що проводиться з метою стандартизації еталонів вимірювання. Числові маркери точності та однозначності досліджуваних слів не є стабільними на вертикальному зрізі мови. Відсутність синонімів у досліджуваній вимірювальній лексиці сучасної англійської мови пояснюється чіткістю її семантичних меж. Явище синонімії не може бути притаманним точним вимірювачам, оскільки їх зміст є ідентичним лише самому собі. У цьому відношенні слова-вимірювачі уподібнюються цифрам. Так, два може бути виражено будь-яким набором цифр, що у сумі дають два ($2=1+1$; $2=0,5+1,5$ і т.д.), але це не означає, що 2 дорівнює 1; 0,5; 1,5. Вимірювач *foot* може бути виражений в дюймах, ярдах ($1\text{ foot} = 12\text{ inches}$; $1\text{ foot} = 1/3\text{ yard}$) і т.д., але пояснюваність змісту одних слів-вимірювачів за посередництвом інших не означає їх синонімічність. Слово *yard* не є синонімічним слову *foot*, так, як і *foot* – слову *inch*. Десинонімічність цих слів є прозорою з їх дефініцій.

Пор.: *foot* – a measure of length, 12 inches;

yard – a measure of length, 36 inches;

inch – a measure of length, 1/12 foot.

Як свідчать дані дефініції, числові константи вимірювачів *foot*, *yard*, *inch* не казують їх синонімізації, хоча кожен з них можна пояснити за допомогою іншого.

Семантичними компонентами слова виступають предметно-логічне (денотативно-сигніфікативне) та емоційне значення. Якщо перше співвідносить слово з поняттями, предметами, відношеннями між ними, то друге вказує на ставлення мовця до референтів та суб'єктивну оцінку. Емоційне значення може бути тісно пов'язане з предметно-логічним значенням, домінувати над ним, витіснити його та бути витісненим. Останній випадок корелює зі словами міри та ваги, предметно-логічне значення яких, витісняючи емоційне значення, вказує на поняття, що позначається терміном (пор.: *a yard* – a measure of length, *a ton* – a unit of weight, *quart* – a measure of capacity) і на співвідношення з іншими термінами вимірювальної системи (пор.: *yard* – equal to three feet or thirty-six inches, *a ton* – generally 20 cwt, *quart* – one fourth of gallon or two pints).

Деемоційність слів міри і ваги, так як і їх десинонімічність, детермінується системністю, точністю та однозначністю досліджуваних слів. За межами вимірювальної лексики слова міри та ваги, детермінологізуючись, мають потенційну здатність вступати до синонімічних рядів, набувати емоційності.

До слів-термінів висуваються вимоги не лише зі сторони змісту (системності, однозначності, точності значення), але також і з боку їх форми.

Слова міри та ваги характеризуються стислістю своїх форм, що пояснюється декількома факторами. По-перше, при виборі слів-вимірювачів носії мови звертаються до суспільно значущої лексики з притаманною їй лаконічністю та інформаційністю. По-друге, досліджувані слова виникли шляхом метонімічного переносу назв, семантичної деривації, що не могло не позначитися на структурних особливостях досліджуваного тематичного ряду.

Більша частина досліджуваних слів (34%) є компресованою за своєю структурою. Винятьком є слова: *hogshead*, *hundredweight*, *furlong*. Аналіз слів-вимірювачів на рівнях парадигматики та синтагматики показав, що слова міри та ваги, крім того, мають тенденцію до скорочень на письмі, що можна проілюструвати таким списком:

<i>acre</i>	- A., a., ac.,
<i>bale</i>	- bl., b.,
<i>barrel</i>	- bbl., bl., bar.,
<i>bushel</i>	- bu., bsh.

Еволюція терміна в мові являє собою спіралеподібний рух. Терміни виникають на базі загальноживаних слів і повертаються в мову нетермінів зі зміненним, збагаченим значенням. Процес еволюції терміна можна зобразити таким вектором: загальноживана мова → термінологія → загальноживана мова.

При «виході» з термінологічного мікрополя слова міри та ваги підлягають процесу генералізації, тобто вони набувають узагальнене значення, втрачають чіткість семантичних кордонів, системність, точність, однозначність, які вони мали при позначенні точного вимірювального плану. Обсяг їх значення стає ширшим, зміст – біднішим. Якщо на параметрах точної вимірювальної лексики досліджувані слова характеризуються ригористичною дефініцією а + measure + of + (*length*, *capacity*, *weight*, *land*, *quantity*), утворюють при цьому п'ять тематичних рядів слів, то на «виході» з поля кількості вони утворюють два ряди слів для позначення невизначеної кількості «багато-мало».

Ілюстрацією генералізації значень може служити наведений нижче список слів міри та ваги, що функціонують за межами точної вимірювальної лексики:

- acres* – «large quantities», «a vast expansion»
- bushels* – «a large quantity», «or number»
- gallons* – «a large amount»
- loads* – «a great quantity», «or number»
- miles* – «a great distance», «or interval»
- peck(s)* – «a considerable quantity», «or number», «a great deal», «a quantity», «a heap», «dot».

За межами термінологічної лексики досліджувані слова створюють дві групи антонімів, в основі яких знаходиться протиставлення понять «багато» та «мало». Пор.: *Give him an **inch** and he'll take an **ell**. One **scruple** of prudence is worth a **pound** of passion. An **ounce** of good life better than a **pound** of pardon.*

Сфера вживання слів-вимірювачів на «виході» з терміносистеми значно розширюється.

Пор.: *tons of witnesses, tons of literature, acres of people, acres of European history, acres of laces, ounce of love, a scruple of prudence, inch of will, inch of liberty, ell of sleep, a dram of learning, loads of friends, a pound of pardon, loads of logic, tons of people, a barrel of fun, a peck of troubles.*

Не всім термінам, на відміну від СМВ, «везе» з точним числовим наповненням. Семантизація метазнаків діагностується їх причетністю до відповідних терміносистем. Семантика, наприклад, лексеми *humour* (на позначення одноіменного поняття) експлікується не дефініцією, а низкою синонімів, дистанція між якими вираховується за формулою: $D=1-\frac{2q}{A+B}$, (q – спільні значення корелюю-

чих слів, A+B – сума їх значень) [3:32-34].

Індекс в дужках вказує на кількість алонімів, за якими *humour* співвідноситься.

Дистанція між алонімами змінюється в залежності від суми спільних значень. Так, при збільшенні спільних значень семантична дистанція між алонімами зменшується. Пор. слова *humour and amusement* q=3, A=7, B=5.

$$D=1-\frac{2 \times 3}{7+5}=1-\frac{6}{12}=0,5. \text{ (див. табл. 1)}$$

Таблиця 1

Семантичні сходження та розходження алонімів *humour*

номінації Humour	множники																								
	humour	amusement	funny	cheerful	queer	strange	ridiculous	difficult	happy	absurd	unreasonable	mind	opinion	liquid	puzzling	remarkable	unaccustomed	doubtful	unwell	troublesome	bright	well-suited	judgment	odd	laughable
Humour	+	+	+				+				+		+												+
Amusement		+	+	+				+			+														+
Funny		+	+		+	+		+																	
Cheerful				+				+													+				
Queer					+	+												+	+					+	
Strange					+										+	+	+								
Ridiculous						+		+	+																
Laughable	+					+																			+
Difficult								+													+				
Happy									+													+			
Absurd										+	+														
Unreasonable										+	+														+
Mind											+	+													
Opinion											+	+													
Liquid													+												
Puzzling														+											
remarkable															+										
unaccustomed																+									
doubtful																		+							
unwell																			+						
troublesome																				+					
bright																					+				
well-suited																						+			
odd																							+		

I, навпаки, при зменшенні кількості спільних значень семантична дистанція між алонімами зростає. Пор. слова *humour, liquid*, їх $q = 1$ (*liquid*)

$$D = 1 - \frac{2 \times 1}{7+1} = 1 - \frac{2}{8} = 0,75.$$

Відсутність спільних значень (q) вказує на семантичне розходження, наприклад, алонімів *humour and puzzling* ($q=0$). Пор.

$$D = 1 - \frac{1 \times 0}{7+1} = 1 - 0 = 1.$$

Виявлення семантичних дистанцій між словами зазначеного поля об'єктивує наявність парадигми ядерних та периферійних алонімів зазначеної категорії.

До слова *humour* тяжіють алоніми *amusing* = 0,5, *funny* = 0,66, *laughable* = 0,8, *liquid* = 0,75, *mind* = 0,75. Алонім *liquid* "рідина в крові" етимологічно нагадує про витoki *humour*. Інші алоніми дистантують від останньої лексеми.

Конгруентному перекладу сприяє осмислення фактору дискурсивного середовища режиму та стилю – їх етносоціолінгвокультурного буття. Переклади бувають різними за формами, видами, характером... позначенням метазнаків. У науковій літературі вживаються різні номінації трансляторських пошуків (секундарних, похідних). Пор.: *адекватний, еквівалентний, відповідний, точний*. На часі перевага надається термінам *адекватний* (англ. *adequate*) та *еквівалентний* (англ. *equivalent*). Інколи вживається метазнак *точний* (англ. *exact*). Інноваційним є термін *конгруентний* (англ. *congruent*) syn. *corresponding*. Дефініції зазначених термінів не включають числових компонентів (на відміну від СМВ та числівників). Стабільними тут виступають синоніми (алоніми), множинники, лексико-семантичні варіанти. Пор.:

<i>adequate</i>	<i>equal, enough</i>
<i>equivalent</i>	<i>equal</i>
<i>corresponding</i>	<i>agreeing, similar, equal</i>
<i>exact</i>	<i>strict, correct, no mistakes</i>

Скалярне відношення цих метазнаків (від 0 до 1) за формулою семантичної дистанції

$D = 1 - \frac{2q}{A+B}$, виражається наступним чином:

$$D. \textit{adequate} :: \textit{equivalent} = 1 - \frac{2 \times 1}{2+1} = 0,4,$$

$$D. \textit{adequate} :: \textit{corresponding} = 1 - \frac{2 \times 1}{2+3} = 0,6,$$

$$D. \textit{adequate} :: \textit{exact} = 1 - \frac{2 \times 0}{2+5} = 1.$$

Скалярна дистанція *adequate* та *equivalent* (0,4) свідчить про адгерентність цих термінів у перекладознавстві. Скалярна дистанція між *adequate* та *corresponding* зростає до 0,6. Терміни *adequate* та *exact* не релевантні між собою з огляду на їх полярну дистанцію (1).

Кожна одиниця мови (слова, фразеологічне словосполучення, репродукований текст) як семіотичний знак має притаманну йому семантику, прагматику та синтактику. Знак оригіналу перекладається знаком транслятора при умові збереження семантики, прагматики та синтактики корелюючих одиниць – повна еквівалентність. Часткова еквівалентність спрацьовує при семантико-прагматичній відповідності корелюючих одиниць. Таким чином, адекватний переклад свідчить про відповідність глибинного смислу, що досягається конгруентністю, діадою семантики та прагматики.

Формалізація семантики термінів сприяє розпізнанню їх тенденцій продукування, причетності до певних терміносистем та відмінності з нетермінологічною лексикою. Розмитість або лакунованість числової параметризації термінів препарує труднощі їх трактування у різних доменах. Часові параметри термінів визначаються статусами, законами соціуму, з одного боку, та лінгвокультурними досягненнями носіїв мови, з іншого. Як секундарні одиниці терміни акліматизуються у термінологічній «оселі», яку з часом вони покидають, «виходять із неї на прогулянку», на простори минулого буття, міняючи при цьому функцію спеціалізації на генералізацію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бачевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
2. Кияк Т.Р. Мови для спеціальних цілей як об'єкт лінгвістики / Науковий вісник Чернівецького університету / Вип. 441-443. Германська філологія / Зб.наук.праць – Чернівці: ЧНУ, 2009. – С.33-36.
3. Кобякова І.К. Креативне конструювання вторинних утворень в англomовному художньому дискурсі / Монографія. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 128 с.
4. Левицкий В.В. Семасиология. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 512 с.
5. Швачко С.О. Слова міри і ваги: лінгвокогнітивні аспекти. – Суми: Вид-во СумДУ, 2008. – 132 с.